

ISSN (print): 2415-8801
ISSN (online): 2707-6164

Інтелект

XXI

№ 2 '2024

Видавничий дім
«Гельветика»
2024

НАУКОВИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕЛЕКТ XXI»

Заснований у 2010 році. Виходить 6 разів на рік.

Реєстрація суб'єкта у сфері друкованих медіа:
Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення
№ 1787 від 23.05.2024 року

Ідентифікатор медіа: R30-04610

**Журнал внесено до списку друкованих періодичних видань (категорія «Б»),
що входять до переліку наукових фахових видань України (економічні науки)
(Наказ Міністерства освіти і науки України № 886 від 02.07.2020 р.)**

Галузь науки: економічні.

Спеціальності: 051 – Економіка, 071 – Облік і оподаткування,
072 – Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок,
073 – Менеджмент, 076 – Підприємництво та торгівля.

**Журнал включено до міжнародної наукометричної бази
Index Copernicus**

Засновники:

Національний університет харчових технологій,
ГО «Інститут проблем конкуренції»

Суб'єкт друкованого медіа: ТОВ «Видавничий дім «Гельветика»

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Гуткевич Світлана Олександрівна	– <i>головний редактор, доктор економічних наук, професор</i>
Корінько Микола Данилович	– <i>доктор економічних наук, професор</i>
Сафонов Юрій Миколайович	– <i>доктор економічних наук, професор</i>
Борщ Вікторія Ігорівна	– <i>кандидат економічних наук, доцент</i>
Головко Олег Павлович	– <i>кандидат економічних наук</i>
Легеза Дарія Георгіївна	– <i>доктор економічних наук, професор</i>
Шеремет Олег Олексійович	– <i>доктор економічних наук, доцент</i>
Віргінія Юренієне	– <i>доктор наук, професор (Литва)</i>
Гідріус Ромейка	– <i>доктор наук, доцент (Литва)</i>
Мусіна Аміна Аміржановна	– <i>доктор економічних наук, доцент (Казахстан)</i>

Програмні цілі видання: розвиток науки і освіти, популяризація економічних знань, формування економічного типу мислення, інформування наукового середовища про сучасні дослідження та розробки в сфері економіки. Відповідальність за точність поданих фактів, цитат, цифр і прізвищ несуть автори матеріалів. Редакційна колегія матеріали не повертає. Редакційна колегія не завжди поділяє думку авторів. У разі передруку посилання на журнал «Інтелект XXI» обов'язково. Друкується за погодженням редколегії журналу.

Технічний секретар – Петрова О.В.

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою
програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

Офіційний сайт www.intellect21.nuft.org.ua
E-mail: ebitda@helvetica.ua

Формат 60x84/8. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 11,63.
Підписано до друку 30.05.2024 р. Замов. № 0624/465. Наклад 100 прим.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефони: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.

ЗМІСТ

СВІТОВА ЕКОНОМІКА ТА МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Кобеля-Звір М.Я., Звір Ю.В. ГРАНТИ ПРОЕКТУ МІЖНАРОДНОЇ ТЕХНІЧНОЇ ДОПОМОГИ «НАЙКРАЩІ ДОСТУПНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ».....	7
--	---

НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Гвоздь М.Я., Морозов М.Я. ЗАХИСТ ДАНИХ В ЕПОХУ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЯК ЕЛЕМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА: ВИКЛИКИ ТА РІШЕННЯ	13
Жалінська І.В. РОЗГОРТАННЯ БАГАТОКАНАЛЬНОГО МАРКЕТИНГУ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ	19
Калніченко О.В. ЗОВНІШНІ ТА ВНУТРІШНІ ЗАГРОЗИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕЦИ УКРАЇНИ.....	25
Філяк М.С., Аредов В. ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ СИСТЕМ ЖИТТЄЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЗАСОБИ ПОДОЛАННЯ НЕДОЛІКІВ УПРАВЛІННЯ ПОСЕЛЕННЯМИ У ЧАСИ ЗМІН.....	36
Яковенко Я.Ю., Тума С.Г. РЕСУРСНА БАЗА ФОРМУВАННЯ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ВІЙНОЮ.....	41

ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Наголюк О.Є., Васюренко Л.В. ТРАНСФОРМАЦІЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ В ДИСТАНЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ.....	50
--	----

БІЗНЕС ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ

Войтех К.Р., Авраменко Д.О., Мельник Я.В. ІМІТАЦІЙНЕ МОДЕЛЮВАННЯ МЕРЕЖІ МАСОВОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ.....	55
Дюгованець О.М. ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	59
Жукова О.Ю., Канаш О.Є., Парсяк В.Н. ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВОЇ ПЛАТФОРМИ ДУАЛЬНИХ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ.....	64
Леонідов І.Л. ТРАНСАКЦІЙНІ ВИТРАТИ В ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ ПРИВЛАСНЕННЯ ЛЕГІТИМНОГО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПРОДУКТУ.....	70
Мельник Я.В., Кулинич І.І., Загородніх В.В. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СИСТЕМИ ІМІТАЦІЙНОГО МОДЕЛЮВАННЯ GPSS.....	77
Підвальный М.В. АНАЛІЗУВАННЯ РІВНЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ НА ОСНОВІ РЕФЛЕКСИВНОГО ПІДХОДУ.....	81
Шпак Н.О., Кісь С.Ю. ПІДХОДИ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ПІДПРИЄМСТВА: УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ.....	88

Якушевська О.В. ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ МАРКЕТИНГ: ЗМІСТ, ЗАВДАННЯ, СУБ'ЄКТИ, ІНТЕРЕСИ.....	95
<i>РЕКЛАМА</i>	100

CONTENTS

WORLD ECONOMY AND INTERNATIONAL RELATIONS

Kobelia-Zvir Mariana, Zvir Yurii
GRANTS OF THE INTERNATIONAL TECHNICAL ASSISTANCE PROJECT
"BEST AVAILABLE TECHNOLOGIES
AND MANAGEMENT PRACTICES FOR UKRAINE".....7

NATIONAL ECONOMY

Gvozd Maryana, Morozov Mykola
DATA PROTECTION IN THE ERA OF DIGITAL TRANSFORMATION
AS AN ELEMENT OF ENTERPRISE INFORMATION SECURITY: C
HALLENGES AND SOLUTIONS.....13

Zhalinska Iryna
DEPLOYMENT OF MULTICHANNEL MARKETING
IN THE DIGITAL ENVIRONMENT.....19

Kalinichenko Oleksandr
EXTERNAL AND INTERNAL THREATS TO UKRAINE’S ECONOMIC SECURITY.....25

Filiak Maksym, Aryedov Volodymyr
WAYS TO OPTIMIZE LIFE SUPPORT SYSTEMS
AND OVERCOME MANAGEMENT DEFICIENCIES IN TIMES OF CHANGE.....36

Yakovenko Yaroslava, Tuma Sergiy
THE RESOURCE BASE FOR THE FORMATION OF THE EXPORT POTENTIAL
OF UKRAINE: CHALLENGES RELATED TO THE WAR.....41

INVESTMENT AND INNOVATIVE ACTIVITIES

Naholiuk Olena, Vasyurenko Larysa
TRANSFORMATION OF ILLUMINANCE IN DISTANCE SPACE.....50

BUSINESS AND INTELLECTUAL CAPITAL

Voitekh Kateryna, Avramenko Dmytro, Melnyk Yaroslav
SIMULATION MODELING OF MASS SERVICE NETWORK.....55

Diugowanets Olesia
FORMATION OF ACADEMIC INTEGRITY IN STUDENTS
OF ECONOMIC EDUCATION: CURRENT REALITIES AND PROSPECTS.....59

Zhukova Olena, Kanash Olesia, Parsyak Volodymyr
IMPLEMENTATION OF THE DIGITAL PLATFORM
OF DUALS EDUCATIONAL PROGRAMS.....64

Leonidov Ihor
TRANSACTION COSTS INTO INSTITUTIONALIZATION OF APPROPRIATION
OF INFORMATIVELY-DIGITAL INTELLECTUAL PRODUCT.....70

Melnyk Yaroslav, Kulynych Ihor, Zahorodnykh Vytalii
GENERAL CHARACTERISTICS OF THE GPSS SIMULATION SYSTEM.....77

Pidvalnyi Marian
FACTORS INFLUENCING THE DEVELOPMENT
OF THE BUSINESS PROCESS MANAGEMENT SYSTEM
BASED ON A REFLECTIVE APPROACH.....81

Shpak Nestor, Kis Sviatoslav
APPROACHES TO THE IMPLEMENTATION OF DIGITAL TRANSFORMATION
OF BUSINESS PROCESSES OF THE ENTERPRISE: MANAGEMENT ASPECT.....88

Yakushevska Oksana

TERRITORIAL MARKETING:

CONTENT, OBJECTIVES, SUBJECTS, INTERESTS..... 95

ADVERTISING.....100

УДК 330.101.541:338.242.4:338.439.02(477)
DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2024-2.4>

Калініченко О.В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та міжнародних економічних відносин,
Полтавський державний аграрний університет

ЗОВНІШНІ ТА ВНУТРІШНІ ЗАГРОЗИ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

У статті досліджено поняття “економічна безпека”, “зовнішні загрози економічній безпеці”, “внутрішні загрози економічній безпеці”. Економічна безпека визначається як досягнення стану національної економіки, в якому забезпечується економічний розвиток, ефективний контроль за використанням ресурсів, захист економічних інтересів на міжнародному та внутрішньому рівнях. Визначено основні функціональні компоненти економічної безпеки (економічна незалежність; стійкість та стабільність національної економіки; здатність до саморозвитку і прогресу). Розглянуто складові економічної безпеки: внутрішня економічна безпека (демографічна безпека; продовольча безпека; сировинно-ресурсна безпека; інноваційно-технологічна безпека; фінансова безпека; інвестиційна безпека; енергетична безпека; екологічна безпека; інформаційна безпека; військова безпека) та зовнішньоекономічна безпека (експортна безпека; імпортна безпека; безпека у сфері міжнародного руху капіталу; безпека у процесі міжнародної трудової міграції). Визначено основні зовнішні та внутрішні чинники загроз економічній безпеці України, які постійно змінюються через еволюцію світової економіки, суспільства та національної економіки. Запропоновано показники оцінки рівня економічної безпеки держави, які включають ключові аспекти: стан національної економіки; розвиток науково-технічного прогресу; протистояння зовнішнім та внутрішнім загрозам; зовнішньоекономічну діяльність. Здійснено оцінку рівня економічної безпеки України, яка свідчить про низьку ефективність економічної діяльності та наявність ризиків для розвитку національної економіки. Запропоновано основні напрями забезпечення економічної безпеки України (правові; організаційні; економічні).

Ключові слова: економічна безпека, зовнішні загрози економічній безпеці, внутрішні загрози економічній безпеці, внутрішня економічна безпека, зовнішньоекономічна безпека, рівень економічної безпеки.

EXTERNAL AND INTERNAL THREATS TO UKRAINE'S ECONOMIC SECURITY

Kalinichenko Oleksandr

Poltava State Agrarian University

The article examines the concepts of “economic security”, “external threats to economic security”, and “internal threats to economic security”. Economic security is defined as the achievement of a state of the national economy that ensures economic development, effective control over the use of resources, and protection of economic interests at the international and domestic levels. The main functional components of economic security are defined as economic independence, sustainability and stability of the national economy, and the ability for self-development and progress. The components of economic security are considered in this study. These include internal economic security (demographic security; food security; raw material security; innovation and technological security; financial security; investment security; energy security; environmental security; information security; military security) and external economic security (export security; import security; security in the field of international capital movement; security in the process of international labour migration). The study encompassed the examination of economic security-related objects (state, separate territorial formations, citizens, enterprises, organisations, institutions, and entrepreneurs) and subjects (central and local bodies of executive power, state enterprises). The potential negative impact on national economic interests (state, society, individual), conditions and mechanisms for the implementation of external and internal factors of threats to economic security have been investigated. The principal external and internal factors that pose a threat to the economic security of Ukraine are identified. These factors are in a state of constant flux due to the evolution of the global economy, society and the national economy. A number of indicators have been proposed for the purpose of assessing the level of economic security of the state. These include key aspects such as the state of the national economy, the development of scientific and technological progress, the countering of external and internal threats, and foreign economic activity. A comprehensive assessment was conducted with respect to the degree of economic security currently prevailing in Ukraine. The assessment indicated a notable lack of efficiency within the economic realm

and identified a series of risks that may potentially impede the growth of the national economy in the future. The primary means of ensuring Ukraine's economic security are proposed, namely a system of legal, organisational and economic measures designed to prevent external and internal economic threats.

Keywords: *economic security, external threats to economic security, internal threats to economic security, internal economic security, external economic security, level of economic security.*

Постановка проблеми. Безпека є головною умовою суспільного життя та першою функцією державності. Неспроможність втілити й гарантувати цю базову соціальну цінність призводить до неминучого занепаду суспільств та держав. Економічний добробут і правління законів є важливими умовами комфортного соціального співіснування людей, однак доцільним та виправданим це існування робить захищеність від фундаментальних загроз [4, с. 15]. В складних геополітичних умовах забезпечення економічної безпеки стає одним із основних завдань національної безпеки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження питань економічної безпеки України висвітлено в наукових працях Л.М. Акімової [1]; З.С. Варналій, Д.Д. Буркальцевої, О.С. Саєнка [2]; О.С. Власюка [3–5]; В.М. Нижника [13]; А.В. Чеснокова [17] та інших. Робота Л.М. Акімової присвячена становленню системи економічної безпеки, у своєму дослідженні З.С. Варналій, Д.Д. Буркальцева та О.С. Саєнка розглядають проблеми та пріоритети економічної безпеки, а ціла низка наукових праць О.С. Власюка та В.М. Нижника описують економічну безпеку України. Водночас, лише А.В. Чесноков розглядає зовнішньоекономічну безпеку.

Тому на сьогодні недостатня вивченість впливу зовнішніх та внутрішніх загроз на економічну безпеку України потребує подальшого теоретичного та практичного опрацювання напрямків забезпечення економічної безпеки держави.

Постановка завдання. Мета даної статті полягає у визначенні зовнішніх та внутрішніх чинників загроз економічній безпеці України, які впливають на рівень економічної безпеки держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зовнішні та внутрішні загрози економічній безпеці є негативним впливом на національні економічні інтереси (держави, суспільства, особистості), умови та механізми їх реалізації. Цей вплив здійснюється різними процесами, способами та чинниками (існуючими та потенційними).

Зовнішні загрози економічній безпеці зумовлені протистоянням різних національних економічних інтересів (держави, суспільства, особистості) в основі яких – збереження й посилення власного суверенітету, реалізація власного соціально-політичного і культурного потенціалу та прогресивний розвиток власної національної економіки.

Внутрішні загрози економічній безпеці зумовлені об'єктивними процесами в галузях націо-

нальної економіки та діяльністю різноманітних соціальних суб'єктів, які мають власні інтереси – як політичні, так і економічні.

Оцінка зовнішніх та внутрішніх загроз економічній безпеці для окремо взятої держави індивідуальна та відрізняється рівнем небезпеки появи руйнівних процесів у національній економіці.

Зовнішні та внутрішні загрози економічній безпеці необхідно розглядати у взаємозв'язку, що дозволяє розробляти ефективні заходи щодо їх усунення та запобігти появі новим загрозам. Держава має безпосередній вплив на внутрішні загрози економічній безпеці, на зовнішні загрози – вплив держави обмежений.

Національна безпека гарантується шляхом визначення та подальшої нейтралізації загроз державності, суспільному ладу й політичному устрою, національній ідентичності. Небезпеку формує все, що руйнує державну незалежність, породжує нестабільність та спалахи насильства, розмиває й нищить усталені та ідентифікуючі уявлення національної політичної спільноти про себе і світ [4, с. 15].

Міжнародне середовище України стає дедалі агресивнішим, що негативно відтінюється накопиченням внутрішніх проблем, загострюючи ключове питання – державної незалежності. Головні загрози національній безпеці випливають з інтеграційної природи міждержавних відносин, які мають властивість невпинно та неконтрольовано ускладнюватися. Це породжує непевності сьогодення й невизначеність майбутнього, причому асиметрична взаємозалежність передбачає перевагу одних держав та вразливість інших [4, с. 16].

Загрози економічній безпеці України – це явища, процеси та чинники, які негативно впливають на стан національної економіки, перешкоджають національним інтересам, послаблюють суверенітет, призводять до втрат окремих територій, втрат населення, збитків фізичним та юридичним особам.

Неминула асиметрія взаємозалежних міждержавних відносин спричиняє нові конфлікти, породжені прагненням або її позбутися, або поглибити. Асиметрична взаємозалежність формує нерівномірний розподіл сил, який притаманний усім системам і формам міжнародних відносин, та породжує загрози національній безпеці. Концептуальне виокремлення та побудова ієрархії таких загроз здійснюється відповідно до національних інтересів окремої держави, а нейтралізація –

шляхом мобілізації внутрішніх і зовнішніх чинників її національної могутності [4, с. 16].

В процесі інтеграції національної економіки України в систему світогосподарських зв'язків виникають суперечності між необхідністю, з одного боку, інтегруватись у світову економіку, а з другого – забезпечити гармонійний розвиток національної економіки, захист національних економічних інтересів, внутрішнього ринку й вітчизняного виробника [17, с. 3].

Економічна модель України формується з використанням політичних, культурних та економічних особливостей історичного розвитку.

Перший етап новітнього українського державотворення відбувався за мирних і сприятливих зовнішніх умов, якими не вдалося повною мірою скористатися через низку внутрішніх стримуючих чинників: низький рівень державного управління, корупцію, слабкість стратегічного мислення, вибір на користь екстенсивних і споживацьких моделей суспільного розвитку, нехтування проблематикою науково-технологічного розвитку. Негативну деморалізуючу роль відіграли також низький рівень політичної культури. Сучасний етап українського державотворення й загально-суспільного відродження потребує вироблення нових історичних бачень та стратегічних орієнтирів, а також оновлення уявлень про національну безпеку [4, с. 16].

Основою економічної безпеки України має бути забезпечення політичної та економічної незалежності, збереження суверенітету та територіальної цілісності, високого рівня життя населення.

Еволюція теорії економічної безпеки відображена в таких концептуальних положеннях:

- безпека має трактуватися в контексті економічного забезпечення національної безпеки держави, а не як локалізований сегмент проблеми захисту державних інтересів;

- класичний поділ загроз безпеки передбачає зовнішні та внутрішні загрози;

- генеза економічної безпеки має позаринковий характер, оскільки виникнення проблем безпеки викликане не лише об'єктивно притаманними негативними явищами ринкового регулювання, але й загрозами суб'єктивно-функціонального характеру, які зумовлені, зокрема, помилками стратегії реформування, масштабною корупцією, криміналізацією;

- для виявлення вразливих місць розвитку національної економіки та використання кількісних орієнтирів під час прийняття державних управлінських рішень необхідним та ефективним інструментарієм є визначення порогових значень індикаторів безпеки;

- національні інтереси безпеки у сфері національної економіки мають відображатися в прогнозах і програмах її розвитку [3, с. 16–17].

Становлення категорії економічної безпеки тривало у декілька етапів (рис. 1).

Економічну безпеку як доктрину застосував Ф.Д. Рузвельт у період Великої депресії в США (1930-х рр.), маючи на меті вивести державу з глибокої кризи шляхом нормалізації та стабілізації розбалансованих процесів розвитку держави. Економічна безпека розглядалась як сукупність умов, що надійно забезпечують суверенітет, захист стратегічних інтересів і повноцінний розвиток суспільства, життя та здоров'я усіх його громадян [13].

Тривалий період поняття “економічна безпека” було предметом вивчення переважно західними вченими, яке вони розглядали як зміцнення конкурентоспроможності національного виробництва, дотримання торговельних переваг, забезпечення переваг національної економіки на світових ринках, а також захист інтересів держави у технологічних сферах [15, с. 12].

В країнах з розвинутою економікою вчення про забезпечення економічної безпеки набуло значного поширення, що сприяло виділенню самостійної науки про економічну безпеку (від англ. economic security of state), завданнями якої є вивчення проблем забезпечення економічної безпеки держави, насамперед загроз національній економіці, їх джерел, потужності та спрямованості, з'ясування їхньої сутності. Розроблення заходів, реалізація яких гарантуватиме економічну безпеку держави, а також дослідження широкого спектра проблем демографічного, екологічного, соціального, політичного та іншого характеру [7, с. 7–8].

Існують різні підходи до тлумачення поняття “економічна безпека”:

- стійкість та стабільність, протидія внутрішнім та зовнішнім загрозам, під якими розуміємо міцність і надійність зв'язків між усіма елементами економічної системи, стабільність економічного розвитку держави;

- економічна незалежність, що характеризує насамперед можливість для будь-якого суб'єкта економічної безпеки самостійно приймати і реалізовувати стратегічні економічні та політичні рішення для розвитку;

- самовідтворення та саморозвиток – передбачає створення необхідних умов для ведення ефективної економічної політики та розширеного самовідтворення, забезпечення конкурентоспроможності національної економіки на світовому рівні;

- національні інтереси – визначає спроможність національної економіки захищати національні економічні інтереси [1, с. 4].

Офіційно термін “економічна безпека” був визнаний 1985 р., коли на 40-й сесії Генеральної асамблеї ООН було прийнято резолюцію про міжнародну економічну безпеку, де визначено, що

Рис. 1. Етапи розвитку категорії економічна безпека

Джерело: розроблено автором

економічна безпека – такий стан, за якого нація може суверенно, без втручання і тиску ззовні, визначати шляхи й форми свого економічного розвитку [8; 9, с. 7].

Відповідно до Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, економічна безпека – це стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі і характеризує здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання. Складовими економічної безпеки є: макроекономічна, фінансова, зовнішньоекономічна, інвестиційна, науково-технологічна, енергетична, виробнича, демографічна, соціальна, продовольча безпека [12].

Економічна безпека – це, насамперед:

– спроможність національної економіки забезпечити свій вільний і незалежний розвиток, стабільність громадянського суспільства та його інститутів, а також достатній оборонний потенціал держави за всіляких несприятливих умов і непередбачуваних варіантів розвитку подій;

– здатність держави до захисту національних економічних інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз [14, с. 35].

Сучасні науковці, здійснюючи постійну актуалізацію та детальний аналіз проблем забезпечення економічної безпеки, започаткували нову галузь знань – “безпекологію” (“теорія економічної безпеки”), метою якої є виявлення змісту безпеки, загроз, причин, факторів впливу, форм прояву та ролі у життєдіяльності суспільства [10, с. 21].

Отже, економічна безпека – це складне полісистемне явище, генезис і розвиток якого зумовлені об’єктивною необхідністю забезпечувати відтворення національної економіки в умовах внутрішніх та зовнішніх загроз й небезпек. Системоутворюючим чинником економічної безпеки є реалізація національних інтересів для підтримання такого стану економіки держави, який характеризується збалансованістю, стійкістю до негативних чинників, здатністю забезпечувати ефективне функціонування національної економіки та економічне зростання, тому основними цілями економічної безпеки є ефективне функціонування економічної системи, реалізація всього комплексу національних економічних інтересів, а також забезпечення розвитку всього комплексу економічних відносин [2, с. 55].

Економічна безпека зводиться здебільшого до забезпечення національної спроможності до економічного зростання, продукування необхідних технологій, перетворення ресурсного чи технологічного домінування на конкурентну перевагу у виробництві, розвинутої торгівлі, фінансової

інтеграції, курсової стабільності, зосереджуючись в кінцевому підсумку на урядовій макроекономічній політиці та політиці національної безпеки [11, с. 88].

Основними функціональними компонентами економічної безпеки є:

– економічна незалежність, що означає насамперед можливість здійснення державного контролю над національними ресурсами, спроможність використовувати національні конкурентні переваги для забезпечення рівноправної участі в міжнародній торгівлі;

– стійкість та стабільність національної економіки, що передбачає міцність і надійність усіх елементів економічної системи, захист усіх форм власності, створення гарантій для ефективної підприємницької діяльності, стримування факторів дестабілізації;

– здатність до саморозвитку і прогресу, тобто спроможність самостійно реалізовувати й захищати національні економічні інтереси, здійснювати постійну модернізацію виробництва, ефективну інвестиційну та інноваційну політику, розвивати інтелектуальний і трудовий потенціал держави [6, с. 9].

Отже, економічна безпека визначається як досягнення стану національної економіки, в якому забезпечується економічний розвиток, ефективний контроль за використанням ресурсів, захист економічних інтересів на міжнародному та внутрішньому рівнях.

Об’єктами економічної безпеки є: держава, окремі територіальні формування, громадяни, підприємства, організації, установи, підприємці, а також основні елементи економічної безпеки.

Суб’єктами економічної безпеки є центральні та місцеві органи виконавчої влади, а також державні підприємства.

Важливо зауважити, що держава виступає не тільки як об’єкт, але й як основний суб’єкт економічної безпеки.

Економічна безпека, як важлива частина національної безпеки, може бути забезпечена лише при забезпеченні інших видів безпеки держави.

Складовими економічної безпеки є:

– внутрішня економічна безпека (демографічна безпека; продовольча безпека; сировинно-ресурсна безпека; інноваційно-технологічна безпека; фінансова безпека; інвестиційна безпека; енергетична безпека; екологічна безпека; інформаційна безпека; військова безпека);

– зовнішньоекономічна безпека (експортна безпека; імпортна безпека; безпека у сфері міжнародного руху капіталу; безпека у процесі міжнародної трудової міграції) [8; 6, с. 155–209; 18, с. 4].

Зовнішні та внутрішні загрози зумовлюють зниження рівня економічної безпеки України (рис. 2, 3).

Рис. 2. Основні зовнішні чинники загроз економічній безпеці України

Джерело: розроблено автором

Вплив зовнішніх та внутрішніх чинників на стан економічної безпеки України є динамічним і безперервно змінюється через еволюцію світової економіки, суспільства та національної економіки.

Рівень економічної безпеки держави – це комплексний показник, який включає кілька ключових аспектів: стан національної економіки; розвиток науково-технічного прогресу; протистояння зовнішнім та внутрішнім загрозам; зовнішньоекономічну діяльність.

Оцінка рівня економічної безпеки держави включає аналіз сучасного стану національної економіки та проведення ретроспективного аналізу показників для визначення розвитку національної економіки в майбутньому (рис. 4).

При здійсненні оцінки рівня економічної безпеки використовують загальноприйняті у світовій

практиці нормативні значення та показники держав з подібними темпами розвитку національної економіки.

Для оцінки рівня економічної безпеки необхідно одержані фактичні значення показників національної економіки аналізувати в динаміці та порівнювати з нормативними значеннями. Величина відхилень від нормативних значень показує рівень небезпеки процесів у національній економіці. Також здійснюється прогнозування рівня економічної безпеки держави.

За 2017–2021 рр. індикатор зіставності економічного розвитку національної економіки України суттєво менше нормативного (0,5), це свідчить про низьку ефективність економічної діяльності. Індикатор порівняльної платоспроможності показав суттєве відставання рівня оплати праці в

Рис. 3. Основні внутрішні чинники загроз економічній безпеці України

Джерело: розроблено автором

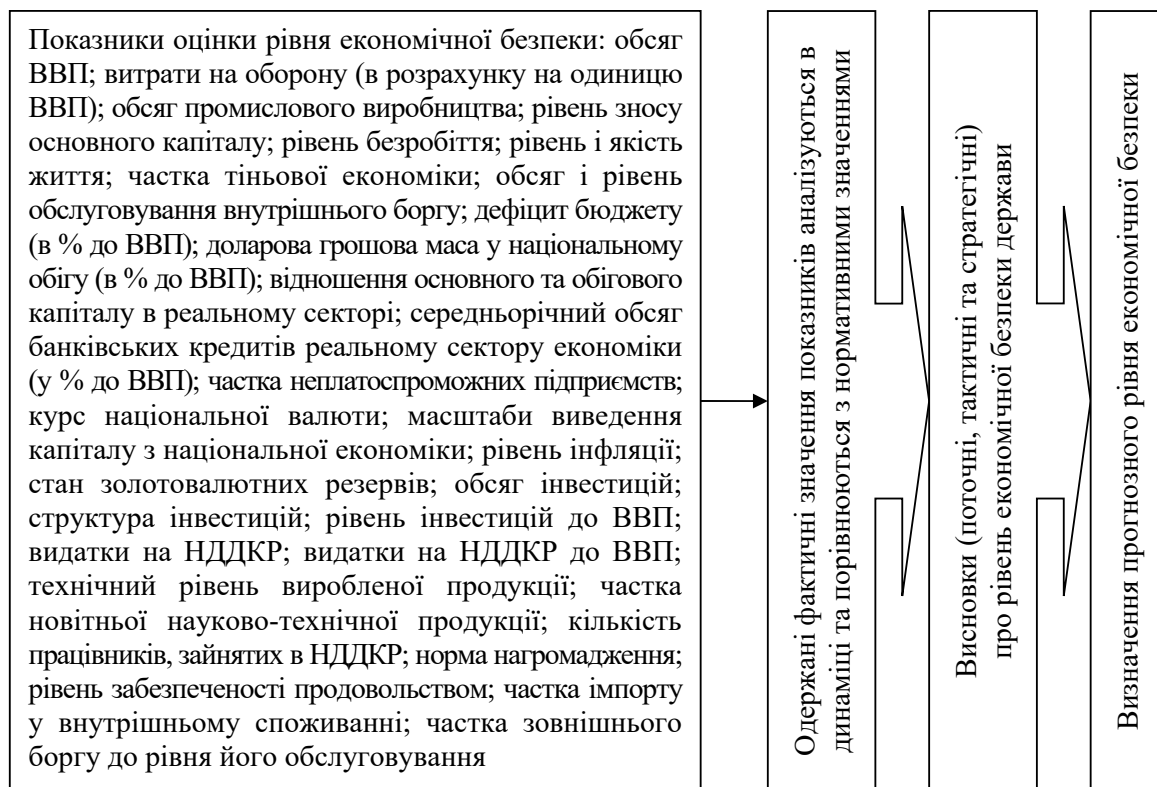

Рис. 4. Оцінка рівня економічної безпеки держави

Джерело: розроблено автором

Україні (0,06 у 2017 р., 0,11 в 2021 р.). Наявні загрози низької купівельної спроможності населення, суттєвого рівня безробіття, загрози міграції населення за кордон. Індикатори експортної та імпоротної залежності характеризують суттєвий рівень відкритості національної економіки України, яка викликає загрози фінансово-економічного характеру внаслідок надмірної залежності від експорту та імпорту. Вагомість національної економіки України у формуванні світового товарного ринку незначна, але має тенденцію поступового та стабільного росту. Індикатори концентрації товарних експорту та імпорту свідчать про наявність ризиків для розвитку національної економіки України (табл. 1) [9, с. 21–22].

Заходи із забезпечення економічної безпеки – це конкретні дії органів державної влади, їхніх соціальних сил та організацій, що в сукупності дає змогу підвищити економічну безпеку держави [5, с. 8–9].

Нестабільність світової економіки, негативний вплив зовнішніх та внутрішніх чинників на національну економіку зумовлюють необхідність розробки практичних напрямків забезпечення економічної безпеки для України (рис. 5).

Висновки з проведеного дослідження. Економічна безпека – це стан, в якому національна економіка спрямована на забезпечення її незалежності, автономності, стабільності, захищеності в умовах зовнішніх та внутрішніх загроз. Цей стан

Таблиця 1

Оцінка рівня економічної безпеки України, 2017–2021 рр.

Індикатори	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.
Зіставності економічного розвитку (частка)	0,09	0,10	0,12	0,12	0,15
Порівняльної платоспроможності населення (частка)	0,06	0,07	0,08	0,11	0,11
Експортної залежності національної економіки, %	51,28	48,28	43,91	41,62	44,77
Імпоротної залежності національної економіки, %	56,11	54,79	49,76	42,10	44,85
Розбалансування зовнішньої торгівлі (відношення сальдо ЗТО до ВВП), %	-4,84	-6,51	-5,85	-0,48	-0,08
Міжнародної експортної вагомості країни, %	0,24	0,24	0,26	0,28	0,31
Концентрації товарного експорту, %	78,46	78,19	78,82	77,45	57,96
Концентрації товарного імпорту, %	79,51	79,64	79,21	76,66	59,69

Джерело: [9, с. 21]

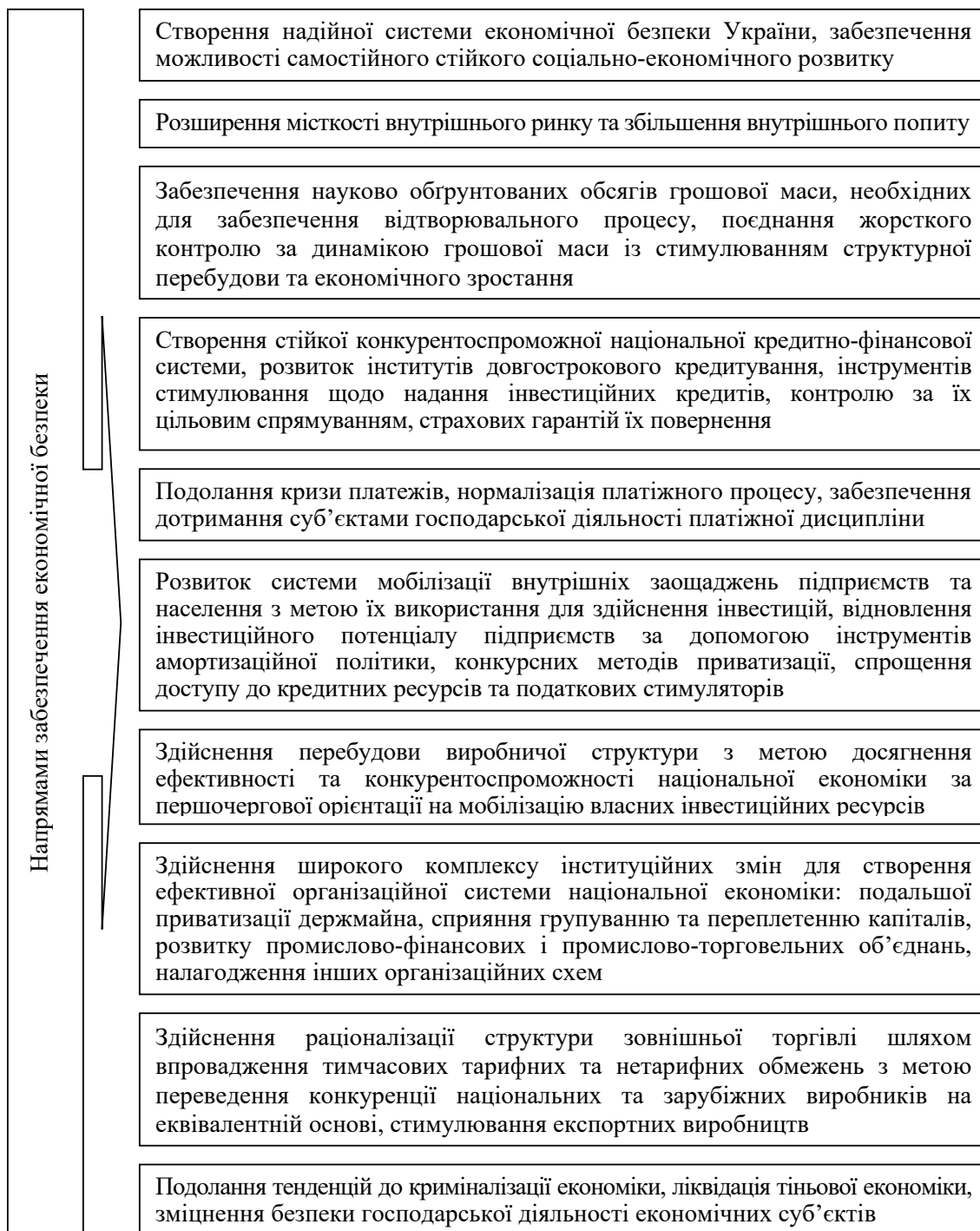

Рис. 5. Основні напрями забезпечення економічної безпеки України

Джерело: розроблено автором за даними джерела [4, с. 92]

досягається завдяки економічному потенціалу держави. Рівень економічної безпеки держави визначається впливом зовнішніх та внутрішніх політичних й соціально-економічних чинників, які постійно змінюються.

З метою покращення рівня економічної безпеки держави необхідний дієвий механізм її забезпечення, який є системою правових, організаційних та економічних заходів щодо запобігання зовнішнім та внутрішнім економічним загрозам.

Список використаних джерел:

1. Акімова Л.М. Становлення системи економічної безпеки держави в Україні: сутність, рівні, складники. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2018. № 1 (19). С. 2–11.
2. Варналій З.С., Буркальцева Д.Д., Саєнко О.С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення: монографія. Київ : Знання України, 2011. 299 с.
3. Власюк О.С. Економічна безпека України в умовах ринкових трансформацій та антикризового регулювання. Київ : ДНУ “Академія фінансового управління”, 2011. 474 с.
4. Власюк О.С. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики: вибр. наук. праці. Київ : НІСД, 2016. 528 с.
5. Власюк О.С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку. Київ, 2008. 48 с.
6. Живко З.Б. та ін. Економічна безпека держави : навч.-метод. посіб. / за ред. З.Б. Живко. Черкаси : видавець Чабаненко Ю. А., 2019. 240 с.
7. Мазаракі А.А. та ін. Економічна безпека України в умовах глобалізаційних викликів : монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. А.А. Мазаракі. Київ : КНТЕУ, 2010. 717 с.
8. Енциклопедія сучасної України. *Економічна безпека*. URL: <https://esu.com.ua/article-18765> (дата звернення: 20.04.2024).
9. Зубко Т.Л. Методи оцінювання економічної безпеки країни. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2022. № 2 (125). С. 18–23.
10. Ілляшенко О.В. Механізми системи економічної безпеки підприємства : монографія. Харків : Мачулін, 2016. 504 с.
11. Лазебник Л.Л. Дискурси національної безпеки. *Економічний вісник*. 2021. № 2. С. 85–91.
12. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13> (дата звернення: 20.04.2024).
13. Нижник В.М. Економічна дипломатія та економічна безпека України. Хмельницький : ХНУ, 2007. 299 с.
14. Про Концепцію (основи державної політики) національно безпеки України : Постанова Верховної Ради України. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 10. С. 35–49.
15. Тимошенко О.В. Економічна безпека у системі науки про економіку: основні наукові школи. *Економічний простір*. 2015. № 104. С. 5–19.
16. Третяк В.В. Економічна безпека: сутність та умови формування. *Економіка і держава*. 2010. № 1. С. 6–8.
17. Чесноков А.В. Зовнішньоекономічна безпека держави в умовах європейської інтеграції України : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.05.01. Київ, 2006. 19 с.
18. Kalinichenko O.V., Lesyuk V.S. Assessment of the Financial Security Level of Ukraine. *Science and Innovation*. 2021. Vol. 17. № 6. P. 3–12.

References:

1. Akimova L. M. (2018) Stanovlennia systemy ekonomichnoi bezpeky derzhavy v Ukraini: sutnist, rivni, skladnyky [Formation of the State Economic Security System in Ukraine: Essence, Levels, Components]. *Public administration: theory and practice*, vol. 1(19), pp. 2–11.
2. Varnalii Z. S., Burkaltseva D. D., Saienko O. S. (2011) *Ekonomichna bezpeka Ukrainy: problemy ta priorytety zmitsnennia: monohrafiia* [Economic Security of Ukraine: Problems and Priorities for Strengthening: monograph]. Kyiv: Knowledge of Ukraine. (in Ukrainian)
3. Vlasiuk O. S. (2011) *Ekonomichna bezpeka Ukrainy v umovakh rynkovykh transformatsii ta antykrizovoho rehu-liuvannia* [Economic security of Ukraine in the context of market transformations and anti-crisis regulation]. Kyiv: SSNU “Academy of Financial Management”. (in Ukrainian)
4. Vlasiuk O. S. (2016) *Natsionalna bezpeka Ukrainy: evoliutsiia problem vnutrishnoi polityky: vybr. nauk. pratsi* [National Security of Ukraine: Evolution of Domestic Policy Problems : selected scientific papers]. Kyiv: NISD. (in Ukrainian)
5. Vlasiuk O. S. (2008) *Teoriia i praktyka ekonomichnoi bezpeky v systemi nauky pro ekonomiku* [Theory and practice of economic security in the system of economic science]. Nats. in-t probl. mizhnar. bezpeky pry Radi nats. bezpeky i oborony Ukrainy [National Institute for International Security Studies under the National Security and Defense Council of Ukraine]. Kyiv. (in Ukrainian)
6. Zhyvko Z. B. et al. (2019) *Ekonomichna bezpeka derzhavy: navchalno-metodychnyi posibnyk* [Economic security of the state: a study guide] / za red. Zhyvko Z. B. Cherkasy: vydavets Chabanenko Yu. A. (in Ukrainian)
7. Mazaraki A. A. et al. (2010) *Ekonomichna bezpeka Ukrainy v umovakh hlobalizatsiinykh vyklykiv: monohrafiia* [Economic Security of Ukraine in the Context of Globalization Challenges: monograph] / za zah. red. d-ra ekon. nauk, prof. Mazaraki A. A. Kyiv: KNTEU. (in Ukrainian)
8. *Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy* [Encyclopedia of Modern Ukraine]. *Ekonomichna bezpeka* [Economic security]. Available at: <https://esu.com.ua/article-18765> (accessed April 30, 2024).
9. Zubko T. L. (2022) *Metody otsiniuvannia ekonomichnoi bezpeky krainy* [Methods of assessing the country’s economic security]. *State and Regions. Series: Economics and entrepreneurship*, vol. 2(125), pp. 18–23.
10. Illiashenko O. V. (2016) *Mekhanizmy systemy ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva: monohrafiia* [Mechanisms of the enterprise economic security system: monograph]. Kharkiv: Machulin. (in Ukrainian)

11. Lazebnyk L. L. (2021) Dyskursy natsionalnoi bezpeky [Discourses of national security]. *Economic Bulletin*, vol. 2, pp. 85–91.
12. Metodychni rekomendatsii shchodo rozrakhunku rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [Methodological Recommendations for Calculating the Level of Economic Security of Ukraine]. Zatverdzheno Nakazom Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy vid 29.10.2013 r. No. 1277. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text> (accessed April 30, 2024).
13. Nyzhnyk V. M. (2007) Ekonomichna dyplomatiia ta ekonomichna bezpeka Ukrainy [Economic Diplomacy and Economic Security of Ukraine]. Khmelnytskyi: KhNU. Available at: http://megalib.com.ua/book/10_Ekonomichna_diplomatiya_ta_ekonomichna_bezpeka_Ykraini.html (accessed April 30, 2024). (in Ukrainian)
14. Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy “Pro Kontseptsiiu (osnovy derzhavnoi polityky) natsionalno bezpeky Ukrainy” (1997) [Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine On the Concept (Fundamentals of State Policy) of National Security of Ukraine]. *Bulletins of the Verkhovna Rada of Ukraine*, vol. 10, pp. 35–49.
15. Tymoshenko O. V. (2015) Ekonomichna bezpeka u systemi nauky pro ekonomiku: osnovni naukovi shkoly [Economic security in the system of economic science: main scientific schools]. *Economic space*, vol. 104, pp. 5–19.
16. Tretiak V. V. (2010) Ekonomichna bezpeka: sutnist ta umovy formuvannia [Economic security: essence and conditions of formation]. *Economy and the state*, vol. 1, pp. 6–8.
17. Chesnokov A. V. (2006) Zovnishnoekonomichna bezpeka derzhavy v umovakh yevropeiskoi intehtratsii Ukrainy : avtoref. dys ... kand. ekon. nauk : 08.05.01 [Foreign Economic Security of the State in the Context of European Integration of Ukraine : thesis of the candidate of economic sciences : 08.05.01]. Kyiv: Taras Shevchenko National University of Kyiv. (in Ukrainian)
18. Kalinichenko O. V., Lesyuk V. S. (2021) Assessment of the Financial Security Level of Ukraine. *Science and Innovation*, vol. 17, no. 6, pp. 3–12.

E-mail: kalinichenko.oleksandr.v@gmail.com